

„A SZABADÍTÓ MAGYAR TANÍTÓ”

A független, szabad, demokratikus Magyarország megszületése gyermekeinknek, tanítványainknak már történelem... Néhány lényeges adat a fasizmus uralomra jutásáról, majd nemzetközi és hazai vereségéről; a világ haladó erői ellen viselt esztelen háború okozta mérhetetlen károkról és az újjáépítésről. Meg talán szüleik, nagyszüleik visszaemlékezései nehéz életükre, a szabadság hajnalára, ifjúságukra.

E hősi kort feldolgozó tudományos vagy irodalmi, művészi alkotások is többnyire csak egy-egy mozzanatát, vonatkozását közvetítik a kiteljesedő új élet születésének. A nagy szintézis még nem született meg sem a tudomány, sem a művészet kohójában. Pedig a résznek csak az egészen belül, az egészhez való sokszínű, bonyolult viszonylatában van értelme, jelentősége. Csak a mind tudományos, mind művészi ábrázolásában teljes korszak lesz majd alkalmas arra, hogy a nagy történelmi dráma konfliktusai, szereplői és azok tettei saját korukhoz és korunkhoz mérten is értékelhetők legyenek. Csak ez a teljes, egészében és minden részletében valóságú korszak szólhat majd a ma és a holnap fiatalságának nemcsak értelméhez, de szívéhez is.

A 25 éves évforduló alkalmából születő visszaemlékezések, a kortársak vallo-másai, ha nem is tudományos vagy művészi eszközökkel, de a személyes átélés hőfokán és meggyőző erejével sok olyan adatot, eddig még nem látott, elfelejtett, vagy később tudatosan elhallgatott, sőt eltorzított összefüggést is felszínre hozhatnak, amelyek hasznára lehetnek a tudományos igényű korfeltárásnak.

Ehhez szeretnénk hozzájárulni a demokratikus magyar köznevelés születéséről, a felszabadult magyar nép szabad és szabadító tanítóiról készített szerény írásunkkal is.

I.

„A fasiszták ítélték halálra népünket, fővárosunkat, éhhalálra asszonyainkat, gyermekeinket. De legyűrünk minden akadályt. Élmi akarunk! Élmi fogunk!”¹ — olvassuk a *Budapesti Nemzeti Bizottság* 1945. január 29-i felhívásában. Az élet romeltakarítással, a halottak eltemetésével, az éhség és járványveszély elleni küzdelemmel kezdődött. Az Ideiglenes Fegyverszüneti Szerződés megkötése után két nappal első újságunk — a Szabadság — közli Budapest katonai parancsnokának felszólítását a polgári hatóságok, a kereskedelmi és iparvállalatok, valamint az iskolák és kórházak működésének megkezdésére.

„... A helyi hatóságok és a polgári lakosság minden eszközzel segítse elő

¹ Újjáépítő magyarok. Cikkgyűjtemény. Bp. é. n. 349.

az iskolák és kórházak, orvosi segélyhelyek és egyéb kulturális közintézmények és vállalatok szabályszerű működésének biztosítását.”²

A Vörös Hadsereg Főparancsnoksága 400 tonna élelmiszersegélyt küld Magyarországra. Másfélhónapos ostrom után Budáról is kezdenek átszivárogni az éledező pesti oldalra a sápadt, rongyos, éhes bunkerlakók. Ma már elképzelhetetlen nagy öröm volt az első találkozás, az első meleg leves, az első újság, az első villamos, első mozi és színházi előadás. Február 16-án az első távirat arról tudósít, hogy Kisújszállás 14 vagon élelmet indított útnak Budapestre. A munkásság hihetetlen nehézségek között, hősi erőfeszítéssel helyreállítja a gyárat, megindul a termelés. A bányászok megkezdik a szénecatát, amelyet kommunista munkabrigádok is segítenek. Tavasszal megindul a villamos a körúton is, kigyulladnak az utcai lámpák, megkezdődik a gázszolgáltatás... A közellátási kormánybiztos, VAS ZOLTÁN szent utal ki az iskoláknak.

Az elveszettnek hitt hozzátartozók, barátok, elvtársak megtalálásának forró örömebe, a romokon új életet teremtő emberfeletti munka lendületébe, jó izébe azonban a jövőtől való veszteségek fájdalma, a romlásunkat okozó országvezetők elleni gyűlölet keserősége és a jövő: *gyermekünk sorsáért* érzett aggodalom vegyül. A Budapesten 1945-ben született 100 csecsemő közül 35 meghalt... Az életben maradottak és a nagyobb gyermekek megmentéséért hősi küzdelmet vívnak az egészségügy és köznevelés dolgozói.

A kommunista orvosok kezdeményezésére megszervezik az *Anyja- és Csecsemővédő Intézetet*, a házi gondozást, üzemi bölcsődéket. A Nemzeti Segély vidékre viszi a rosszul táplált, legyengült gyermekeket. A budapesti óvónők, védőnők, iskolanővérek, tanítók, tanárok felhívásra sem várva takarítják el a romokat, hozzák rendbe a lehetőséghez képest az óvodákat, iskolákat. Január 29-én megkezdte működését a *fővárosi Közoktatási Ügyosztálya* — megkaptuk ki-nevezésünket, felesküdtünk a magyar nép szolgálatára.

Amint az ország általános újjáépítését a munkásosztály csak a szegényparasztsággal szövetségben, az összes antifasiszta, demokratikus erők összefogásával tudta véghezvinni, — a köznevelési intézmények helyreállításának és nevelési rendszerünk demokratizálásának nagy feladatait is csak egyesült erővel, a magyar nevelői társadalom szervezett erejével lehetett megoldani.

Szabad életünk legnagyobb élménye volt, hogy a múltban az elnyomó hatalomnak teljesen kiszolgáltatott, anyagi és társadalmi megbecsülés tekintetében az értelmiségi pályák utolsó helyére szorított pedagógusokat a szervezett munkásság testvérül fogadta. Nemcsak szabadon szervezkedhettünk az orvosokkal és mérnökökkel együtt, hanem a munkásság erejére, segítségére támaszkodva harcolhattunk az új, demokratikus nevelésért, évszázados sérelmeink orvoslásáért, jogos követeléseinkért.

II.

A *Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetébe* tömörült óvónők, tanítónők, szaktanítók, tanárok, egyetemi és főiskolai oktatók, tudósok éhezve, nyomorogva láttak hozzá 1945-ben az anyagi és szellemi újjáépítéshez, egész köznevelési rendszerünk és tudományos életünk demokratizálásához. Küzdöttek a gyermekek, fiatalok, felnőtt munkások és parasztlakosok művelődési igényeinek felkeltéséért, intézményes és társadalmi úton történő kielégítéséért, a nevelő és tudományos

² Szabadság, 1945. január 21.

munka méltó feltételeiért, a demokráciához illő anyagi és erkölcsi megbecsülésért.

A szakszervezeti élet máig is példamutató lendülete és pátosza abban rejlett, hogy nem szűk szakmai érdekképviselések voltak a szabad szakszervezetek, hanem a széles értelemben vett érdekegyesítés szervei. Testületi céljainkat, sajátos érdekeinket a nagy nemzeti célokkal összhangban, népünk politikai, gazdasági és kulturális felemelkedésének szolgálatában kívántuk megvalósítani, illetve érvényesíteni. A politika és a pedagógia, a társadalmi haladás és a széles értelemben vett embernevelés szoros összefüggése és egymásra hatása forradalmas időkben mindig egyértelműbb.

Nyilvánvalóbb volt a nevelés és gazdasági felemelkedés közötti kapcsolat is. Nemcsak olyan értelemben, hogy az iskolák és a nevelők anyagi ellátottsága, illetve ellátatlansága a gazdasági leromlás következménye volt, s javulást csak a stabilizáció, a termelés, a gazdasági élet konszolidálása hozott. Az is világos volt számunkra abban az időben, hogy a tartós gazdasági-társadalmi felemelkedés üteme és sikere nagymértékben azoknak a gyerekeknek és fiataloknak a felkészültségétől és emberminőségétől függ, akik akkor az iskolák, az egyetemek padjaiban ültek. Felismerve a nevelés *jövőt előkészítő* funkcióját, azt a történelmi szükségszerűséget, hogy a nevelésnek a fejlődés *előtt* kell járnia (mind a társadalmi, mind az egyéni fejlődést illetően), küzdöttünk azok ellen a már akkor jelentkező s később erősödő tendenciák ellen, amelyek a nevelést a „fogyasztó” szektorba utalták. Szilárd meggyőződésünk volt, hogy a demokratikus köznevelésért és a magyar tudományért folytatott küzdelemmel nemcsak a társadalmi tudat átalakulását, hanem népünk gazdasági és kulturális felemelkedését segítjük elő. Csak jóval később tudtuk meg, hogy LENIN az Októberi Forradalom győzelme után a gazdasági építéssel *egyidőben* megvalósítandó fontos feladatként jelölte meg az új ember nevelését . . .

A mi demokratikus nevelésünk akkori feladatait és egyben *jövőt előkészítő* társadalmi funkcióját, a bontakozó új élet és az iskola, az egész nép és a pedagógusok közötti belső kapcsolatok sokrétűségét legszebben VERES PÉTER fogalmazta meg a Szakszervezet és a VKM által rendezett első átképző tanfolyamon. „Mi a demokratikus nevelés? E kérdést a maga színében kell megvilágítani. Ezen a téren rendkívül nehéz helyzetben van ma a nevelő. A gyermeket egy olyan közösségben, egy olyan társadalomban kell nevelni demokratikus elvek szerint, ahol a felnőttek társadalma még nem demokratikus”.³

Nem elég ehhez szavakkal nevelni, fogalmilag megismertetni a gyermekekkel az autokratikus, arisztokrata és demokratikus társadalom közötti nagy különbséget. *Élettel kell megtölteni a tudást, becsületet kell szerezni a demokráciának.* Becsületet szerezni azokban a gyerekekben is, akiknek szülei csak gúnyos értelemben beszélnek a demokráciáról. Nagyon nehéz feladat ez — mondotta VERES PÉTER — és mégis meg kell csinálni, mert ez a magyarság életkérdése. Ebből következik, hogy *a tanárnak nem elég bezárkózni az iskola szűk falai közé, nem elég, ha a nevelő csupán azt a tananyagot tanítja,* ami a tankönyvben együtt van. Részt kell vennie az ország gazdasági életében, politikai és szellemi mozgalmában, állandó kontaktusban kell lennie a magyar nép életével, át kell élnie mindazt, ami körülötte van. Ne csak *mint tananyagot tanítsa meg a demokráciát fokról fokra, de érezze meg a gyermek a tanárból a lélek igazságszomját, a demokráciáért való felelősségérzetet* is.

³ Demokrácia és köznevelés. Bp. 1945. 7—8.

Még világosabbá vált a társadalmi-gazdasági fejlődésünk és a nevelés szoros kapcsolata a Magyar Kommunista Párt kezdeményezte és a Nemzetgyűlés által 1947. július 1-én törvényerőre emelt 3 éves állami gazdasági terv előkészítése és végrehajtása idején. A magyar ipar, mezőgazdaság, közlekedés, egészségügy és kultúra újjáépítéséhez és fejlesztéséhez szükséges sok-sok ezer szakmunkást, technikust, mérnököt, orvost, tanárt iskoláinknak, főiskoláinknak kellett gyors ütemben és magas színvonalon kiképezniök. S nemcsak az iskoláskorú, főiskolás korú fiatalokból, hanem az úri Magyarországon a művelődésből is kismennyiségű felnőtt dolgozók ezreiből.

HARASZTI SÁNDOR, a „Szabadság” főszerkesztője „Az értelmiség és a 3 éves terv” című írásában érzékelteti a feladat nagyságát és azt, hogy az iskolák, egyetemek fejlesztésében a terv utáni időre is kell gondolni:

„Az új népi értelmiség tehát egyáltalán nem veszélyezteti a régi értelmiség pozícióját . . . A veszély inkább onnan jöhet, hogy egyetemeink és új főiskoláink nem lesznek elegendők arra, hogy zavartalanul ellássák a terv utáni időre az e téren jelentkező szükségleteket”.⁴

Amint VERES PÉTER az egész demokratikus társadalmi fejlődés vonatkozásában, HARASZTI SÁNDOR főleg a gazdasági és tudományos műszaki fejlődés érdekében emeli ki a jövőnek nevelést. Azt tudniillik, hogy a demokratikus köznevelésnek nemcsak lépést kell tartania a társadalom egész fejlődésével, hanem meg is kell azt előznie, előtte járnia. Gyermekeinket, fiataljainkat nemcsak a ma, hanem a holnap feladataira is fel kell készítenünk.

A Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete azért harcolt és dolgozott a felszabadulás utáni években, hogy az új hazát építő magyar nép és e nép szabad nevelőinek alkotó erejével olyan új köznevelési rendszer épüljön ki országunkban, amely minden vonatkozásban méltó és alkalmas lesz e nagy feladat betöltésére. És harcolt azért is, hogy a magyar pedagógusokat ennek megfelelően becsülje meg a dolgozók állama.

Szakszervezetünknek e magasztos cél érdekében végzett sokrétű, politikai, szervező és érdekvédelmi munkájáról, a magyar pedagógia és a pedagógusmunkának nagy hagyományainak ápolásában, és az új, demokratikus nevelés elvi, tartalmi problémáinak kidolgozásában, valamint a nemzetközi pedagógiai élet ismeretése terén kifejtett sokrétű tevékenységről nem lehetséges egy rövid tanulmányban teljes képet adni. Részletesen kellene ehhez elemezni nemcsak a Központi Vezetőség és a Budapesti Szervezet, hanem az egyes tagozatok munkásságát, eredményeit is, és nem utolsósorban a rendkívül mozgalmas vidéki, városi, megyei, járási, falusi szakszervezeti életet.

Ezért a következőkben nemcsak a terjedelem, hanem a feldolgozások hiányai miatt is, szakszervezetünk hőskorának csak a legkiemelkedőbb eseményeire, legjelentősebb kezdeményezéseinek ismeretelésére szorítkozom.

III.

Külsőségeiben, méreteiben nagyon szerény, de számunkra egész életre szóló nagy esemény volt a kezdet, az újrakezdés: az alakuló közgyűlés 1945. február 2-án a Múzeum-u 17. szám alatti, saját kezünkkel félig-meddig rendbehozott romos székházban. Azért mondtam, hogy újrakezdés, mert 1945-ben a magyar nevelő társadalom az 1848-as és az 1918—19-es forradalmak követeléseit akarta

⁴ Újjáépítő magyarok. Cikkgyűjtemény. Bp. é. n. 559.

valóra váltani. A Magyar Szabad Szakszervezetek Központja által megbízott első szervezők legelőször KEMÉNY GÁBORT, TESZÁRSZ KÁLMÁNT, SUGÁR BÉLÁT keresték fel. Csak velük együtt, tőlük tanulva tudtuk mi, akkori fiatalok a magyar köznevelés megújulását elképzelni. Az alakuló közgyűlés KEMÉNY GÁBORT választotta szakszervezetünk elnökévé. Ezen a közgyűlésen 60 budapesti pedagógus volt jelen. A korábban felszabadult országrészekben is teljes erejükkel dolgoztak a pedagógusok az iskolák újjáépítésén, a tanítás megindításán, sokan részt vettek a politikai életben. De február elején még nem jöhettek Budapestre. Ezért csak ideiglenes vezetőség választására kerülhetett sor. Mind a közgyűlés résztvevői, mind a vezetőség soraiban képviselve voltak demokratikus pártokban tevékenykedő és párton kívüli pedagógusok. Mindnyájan lelkesek, tettere készek voltak, szabadságot, munkájuk megbecsülését, emberi életet vártak az új rendszertől. BÉKI ERNŐ főtitkár a *pedagógus egység* fontosságáról beszélt, mert a ránk váró nagy feladatokkal csak egyesült erővel lehet majd megbírkózni. S csak erős, harcosszervezet érheti el magyar nevelők évszázados sérelmének orvoslását, jogos követeléseinek teljesülését.

Mindenekelőtt le kellett bontani azokat a válaszfalakat, amelyeket a régi rendszer állított az egyes pedagógiai intézmények és azok nevelői közé. Szervezetileg most egyesítette a szakszervezet a pedagógusok minden rétegét az óvónőktől az egyetemi tanárokig, tekintet nélkül pártállásukra vagy felügyeleti szerveik különbözőségére. De még hosszú küzdelmet kellett vívni a valóságos egység és a köznevelés egysége megteremtéséért, amely még ma sem fejeződött be.

Az egységes Szabad Szakszervezeten belül minden iskolatípusnak megvolt a *speciális szakmai szervezete* is, az úgynevezett *tagozatok*. Az alapító tagozatok közé tartozott az óvónői, tanítói, gimnáziumi és egyetemi tagozat, de csakhamar megalakultak a szakoktatási tagozatok is.

Az alakuló közgyűlés után még lázasabb tevékenység kezdődött. A földosztás után megindult a harc az iskoláért. Sokféle reformterv, elgondolás született, minden pártnak volt többé-kevésbé kidolgozott tervezete. Az ideiglenes kormány 1945. augusztus 16-án kiadott 6650/1945. ME. sz. rendelete — szünetes nemzeti gyűlési vita után — a 8 osztályos egységes ingyenes, általános, és kötelező iskola mellett döntött. Pedagógus körökben közismert volt akkoriban, hogy EÖTVÖS JÓZSEF, NAGY LÁSZLÓ és a Tanácsköztársaság örökségéhez híven a *szakszervezet kezdeményezte ezt a megoldást, s küzdött legkövetkezőjében a kormányrendelet végrehajtásáért*. Az általános iskola ellen a legkülönbözőbb oldalokról jövő támadások pergőtüzében KEMÉNY GÁBOR ezt írja az *Embernevelésben*:

„Ehhez a nagy gondolati örökséghez térünk ma vissza, amikor az általános iskolát kívánjuk az egész országban megépíteni. Két nagy jóvátétellel tartozunk a magyar népnek. Át kellett neki adni a földet, ezer éves munkájának nagy öröksége gyanánt. Most már át kell adni neki a művelődés lehetőségét is, hogy földjét művelhesse és megtarthassa. Ennek feltétele pedig az általános iskola.”⁵

Ugyanitt LUKÁCS SÁNDOR, a tanítói tagozat vezetője, majd a szakszervezet központi vezetőségének titkára „*Az általános iskola fontosabb elvi kérdései*” c. tanulmányában mértéktartó, de megalapozott és határozott választ ad az általános iskola ellenzőinek érveire.

Az általános iskola kiépítésének, a köznevelés demokratizálásának alapvető feltétele volt a *megfelelő tanárképzés*. Ennek reformját is sürgette és kezdemé-

⁵ Embernevelés, 1946. 9—1. szám. 321.

nyezte a szakszervezet.⁶ Az első elgondolásokat — a tanítóképzés főiskolai Eötvös kifejezésével akadémiai szintre emelését, az Eötvös Kollégium mintájára megszervezni országosan a tanárképzést — az akkori viszonyok között nem lehetett megvalósítani, de létrejött Budapesten, majd a nagyobb vidéki városokban is a pedagógiai főiskola, az általános iskola nevelőképzője.

Nemcsak a magyar parasztságnak, a munkásságnak is „jóvátétellel” tartozunk. A munkásszakszervezetekkel együttműködve szerveztük az első *Dolgozók Iskoláit*. A szakszervezet központjában LUKÁCS ERNŐNÉ volt az elindítója és fáradhatatlan harcosa, a Szakszervezeti Tanácsban KELETI MÁRTON kulturális titkár nyújtott e munkához sok segítséget.⁷ Legelőször az óbudai textilmunkások fordultak a szakszervezetekhez, hogy tanulni szeretnének. A mi szakszervezetünk a Szaktanácstal és a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetével egyetértésben dolgozta ki egy textilipari középiskola tantervét. A dolgozók iskoláira vonatkozó alaprendelet megjelenése után országos méretben bontakozott ki a fizikai munkások tanulási kedve. Helyiséget, fűtést, világítást az üzemek biztosították, a tanítókat, tanárokat az MPSzSz küldte ki. A pedagógusokat bevonták az üzemi ellátásba, ami különösen az első időben nagy segítség volt. A teljes jóvátétel: az iskolák államosítása csak jóval később, 1948-ban következett be, amikor a nép állama a föld, a gyárak után *közös tulajdonná tette az iskolákat* is. Ezt különösen a szakszervezet Tanítói Tagozata szorgalmazta, s ott is főleg az egyházi iskolák tanítói. De az államosítás véghezvitelében részt vett az egész pedagógus társadalom. Az MPSzSz megmaradt irattárában talán megvannak még azok a megrázó hangú levelek, amelyeket szakszervezetünk a tanítóságtól szinte a felszabadulás napjától kezdve kapott.

Az *első demokratikus tankönyvek* is a MPSzSz-ben készültek. A Gimnáziumi Tagozat 1945. július 5-én munkaközösséggé alakult és a szellemi újjáépítés feladataként vállalta, hogy az 1945—46-os tanév elejére magyar irodalomból, történelemből, földrajzból és közgazdaságtanból új, haladó szellemű tankönyveket készít a polgári iskolák és gimnáziumok tanulói számára.

Az Országos Köznevelési Tanács köztiszteletben álló ügyvezető alelnöke, SIK SÁNDOR professzor és tagjai örömmel fogadták ezt a kezdeményezést, de „emberileg lehetetlen”-nek tartották a szeptemberi határidőt. Ennyi idő alatt megírni sem lehet ennyi tankönyvet, nemhogy kinyomtatni — mondták. De akkor nem ismertünk lehetlent! Szégyenletesnek tartottuk volna — egyébként pedig a Fegyverszüneti Egyezmény megszegése lett volna —, ha a Tanácsköztársaságot, a „bolsevizmust”, a Szovjetuniót rágalmazó tankönyvekből tanulnak továbbra is gyerekeink. Legelőször az ideiglenes történelem-tankönyvsorozat készült el, FEUER KLÁRA és KOSÁRY DOMOKOS szerkesztésében. E könyvek megírásában részt vettek PACH ZSIGMOND PÁL gimnáziumi tanár, BENDA KÁLMÁN és a Teleki Pál Tudományos Intézet más munkatársai. A Szikra Nyomda nyomdászai soron kívül, éjjel is dolgozva kinyomták a könyveket, s 1945 szeptemberében, a tanév megkezdésekor a gyerekek kezében voltak az első demokratikus tankönyvek.

A magyar irodalmi tankönyvek szerkesztői BARÓTI DEZSŐ egyetemi magántanár és VAJDA GYÖRGY MIHÁLY gimnáziumi tanár. Rajtuk kívül a munkaközösség tagjai: BALASSA LÁSZLÓ, BARTRA JÁNOS, CSÉCSY MAGDOLNA,⁸ DOBOS

⁶ Berzeviczy Gizella: Milyen legyen a magyar nevelőképzés? Embernevelés, 1947. 7—8. szám, 309.

⁷ A munkásoktatás feladatai. Bp. 1945.

LÁSZLÓ, GERÉZDI RABÁN, GOMBOS IMRE, KOVALOVSKY MIKLÓS, RUBIN PÉTER, VARGA IMRE és WALDAPFEL JÓZSEF tanárok voltak.

A legfontosabb művelődéspolitikai és pedagógiai kérdések *rendszeres vita-fóruma* volt ebben az időben a Szakszervezet. A továbbképző tanfolyamokon, tagozati gyűléseken a magyar politikai és tudományos élet kiválóságai tartottak előadásokat. Nagyon komolyan vettük azonban elnökünk, KEMÉNY GÁBOR intelmét:

„A szellemi javakat a szellemi szegénységben tartott magyar nevelőnek magának kell megszereznie. Tanulni, lélekben gazdagodni, értelemben megvilágosodni senki helyett nem lehet”.⁸

Az általa teremtetett, szerkesztett, dédelgetett folyóirattal, az *Emberneveléssel* ennek a maradandó kincsnek a megszerzéséhez akart utat mutatni. A folyóirat célját első küldött — közgyűlésünkön mondott elnöki megnyitójában így fogalmazta meg:

„Az „Embernevelés” célja, hogy a magyar kultúra sokáig elfojtott tüze épp a nevelőkön keresztül világítson messze a népek társaságában. Ez nem nagyra-vágyás, nem nemtelen verseny, mert a kultúrák versenye nem gyűlölséget, hanem békét hoz a világra”.⁹

Az Embernevelésben helyet kaptak a nagy elvi kérdések mellett az iskola, a nevelés gyakorlati kérdései, a célok és eszmények, a közösségi nevelés, az oktatás kérdései, a szakszervezeti élet nagy eseményei. Rendkívül színvonalas „Külföld”-rovat, könyv- és folyóiratszemle egészítette ki az Embernevelés minden számát.

A szervezeti-mozgalmi élettel, az *érdekvédelmi tevékenység* híreivel, az MPSzSz központi lapja, a *Pedagógus Értesítő* foglalkozott. E küzdelmeket külön tanulmányban kellene megírni . . .

1946. február 24-én már megtarthattuk az *első országos küldött-közgyűlést*, amelyen BÉKI ERNŐ főtitkár beszámolt az ideiglenes központi vezetőség tevékenységéről. A beszámolót követő vitában felszólaltak KERESZTURY DEZSŐ vallás- és közoktatásügyi miniszter, KISHÁZI ÖDÖN, a szaktanács elnöke, a Bányász és Nyomdász Szakszervezet képviselői is. E közgyűlés választotta meg a szakszervezet első végleges központi vezetőségét, amelynek örökös tiszteletbeli elnöke KEMÉNY GÁBOR, elnöke: TAMÁS KÁROLY kereskedelmi iskolaigazgató, főtitkára: BÉKI ERNŐ gimnáziumi és kereskedelmi iskolai tanár lett.

A kultuszminiszter azt hangsúlyozta beszédében, hogy a *demokrácia nemcsak jog és szabadság, hanem kötelesség is*.

KISHÁZI elvtárs arra figyelmeztetett, hogy „nem az szolgálja a haladást, aki a bajnak hátat fordít, hanem aki szembenéz vele”. Majd kifejezte a szervezett munkásságnak az a kívánságát, hogy a demokrácia és a haladás ne egy osztálynak, hanem az egész magyar népek legyen kiérdemelt jussa.

„Nem elég az anyagi újjáépítés, épüljön újjá az egész magyar gondolkozás. Önöknek az a hivatásuk, hogy az új generációkból kiegyensúlyozott, józan és emelkedett szellemű embereket neveljenek. Ez a legnehezebb feladatok közé tartozik. Mi olyan jövő nemzedéket szeretnénk, amelyet méltán oda lehetne állítani a legműveltebb nemzetek mellé”.¹⁰

⁸ Pedagógus Értesítő, 1947. 3—4. szám, 6.

⁹ Pedagógus Értesítő, 1947. 3—4. szám, 2.

¹⁰ Pedagógus Értesítő, 1947. 3—4. szám, 4.

A bányászok és a nyomdászok képviselői — FODOR JÓZSEF és MISEY LAJOS — is a munkások tudásvágyáról, a kultúra, a felvilágosítás szükségességéről beszéltek.

„Szükség lenne a széntermelés gyors fokozására . . . Ennek bizonyos mértékig akadálya az a nagyfokú tudatlanság, amelyben mi, bányászok eddigi életünket folytattuk.”¹¹

A Földmunkások Szövetségének a Vasas Székházban tartott első közgyűlésén a földhöz juttatott parasztság küldöttei is hozzánk, pedagógusokhoz fordultak. Velünk remélték elérni a maguk és gyermekeik műveltségbeli felemelkedését. Mikor a Pedagógus Szakszervezet küldötte arról beszélt, hogy az új demokratikus iskola, egészen az egyetemig, ezentúl az ő gyermekeik számára is nyitva lesz, és a nevelők mindent megtesznek azért, hogy tehetségük kibontakozzék, a kemény munkában és harcban megedzett parasztemberek szemét elfutotta a könny . . . Egyikük megölelte és egy szál fehér orgonával ajándékozta meg a felszólaló pedagógust.

A munkásoknak és parasztnak a pedagógusokba vetett bizalma, gyermek- és hivatásszeretetük; a nagy feladatokért érzett felelősségérzetük tette lehetővé, hogy a szervezett magyar pedagógusok ezekben a rendkívül nehéz években akadályt nem ismerve, éjt nappallá téve dolgoztak az óvodákban, iskolákban, az egyetemeken, tudományos intézetekben, egy jó részük pedig emellett kivette részét a közéletben, politikai pártokban, nemzeti bizottságokban, képviselő testületekben.

A kultuskormányzat mindenkori vezetői és vezető tisztviselői előtt ezért nagy súlya és tekintélye volt a szakszervezetnek. A történelmi igazsághoz híven ORTUTAY GYULA vallás- és közoktatásügyi miniszter a IV. Egyetemes Nevelésügyi Kongresszuson tartott ünnepi beszédében rámutatott a szakszervezet nagy művelődéspolitikai szerepére: „ . . . rá kell mutatnom arra, hogy a pedagógus-szakszervezet és a pedagógus társadalom volt az, amely a felszabadulás utáni első időkben sokszor a hivatalos közoktatásügyi kormányzattal szemben harcolt azért, hogy megvalósuljon például az általános iskola, amelyet olyan sokan szerettek volna elbuktatni éppen a hivatalosak közül”.¹²

A még teljesebb igazság érdekében ehhez hozzá kell fűzni, hogy 1945—48-ban a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete nem egyszerűen a művelődés- politikai intézkedések végrehajtását szorgalmazó tömegszervezet volt, hanem *kezdeményezően és irányítóan vett részt a demokratikus művelődéspolitikai kidolgozásában*, a legjelentősebb intézkedések, törvények, rendeletek *előkészítésében* is. És nemcsak segítette, hanem *ellenőrizte is* azok időbeni és megfelelő végrehajtását.

A bontakozó demokrácia legjellemzőbb vonása, legnagyobb vívmánya éppen a dolgozó tömegek, köztük a pedagógusok nagy politikai aktivitása, öntevékenysége, az alulról jövő ellenőrzés biztosítottasága volt. A munkáspártok és a szakszervezetek tevékenységének, valóban népi, nemzeti politikájának volt elsősorban köszönhető, hogy „élni tudtunk a szabadsággal”.

¹¹ Uo.

¹² Embernevelés, 1948. 8. szám, 312.

Эндрене Секель

ПЕРВЫЕ ШАГИ НАШЕГО ПРОФСОЮЗА

Свободный представительный орган учителей и профессоров был создан после освобождения. В эти годы профсоюз педагогов принял участие инициативно и директивно в разработке демократической политики в области культурного строительства, в подготовке важнейших распоряжений, законов и указов. В то же время не только помогал, но и контролировал соответствующее и своевременное исполнение их. Автор, как бывший участник отчитывается об организационной работе, о борьбе, о результатах начальных лет.

Ilona Székely

THE START OF OUR TRADE UNION

The free corporate organ of elementary- and secondary-school teachers was instituted after Hungary's liberation. In those years the Hungarian Teachers' Union participated by initiation and directives in the elaboration of democratic cultural policy and in the work of drafting important provisions, laws and orders. Besides, the Union not only helped but also controlled the timely and due enforcement of these legal rules. The author, a one-time participant, reports on the organizational work, on the struggles and successes of those initial years.